

Theosofie voor het Christelijke tijdperk.

Historische schets.

De Heidense oorsprong van het Christendom.

Wij willen in dit hoofdstuk aantonen dat het Christendom niet een geheel nieuwe godsdienst was, maar voortkwam uit wat eerder bestond. Zijn hoofdleringen maken ook deel uit van oudere godsdiensten en vele rituelen en dogma's zijn overgenomen uit wat men het heidense geloof noemde. In het begin van deze eeuw ontstond er in de Verenigde Staten een beweging die zich het Fundamentalisme noemde, die de onfeilbaarheid van de Bijbel leerde, zich verzette tegen het liberalisme en terug wilde naar het waarachtige oude evangelie. Maar hoe ver denkt men terug te gaan en welk punt in de geschiedenis kan als het begin worden beschouwd? Enkele aanhalingen van vroeg-christelijke schrijvers zijn hier op hun plaats. Augustinus die leefde van 354 - 430 n.Chr. schreef:

"Dat wat nu de christelijke godsdienst wordt genoemd, was inderdaad aan de ouden bekend, noch ontbrak hij ooit vanaf het begin van het menselijk ras tot de tijd dat Christus in het vlees verscheen; na welke tijd de ware godsdienst, die tevoren bestond, begon christelijk genoemd te worden en dit is in onze dagen de christelijke godsdienst, niet aangezien het in vroegere tijden ontbrak, maar aangezien het in latere tijden die naam ontving." - *Augustini Opera*, I, 12

Eusebius van Caesarea, christelijk theoloog en historicus, die even voor Augustinus leefde en een vurig verdediger van de nieuwe godsdienst was, voelde zich niettemin gedrongen toe te geven dat de christelijke godsdienst noch nieuw, noch vreemd was en dat ze aan de - ouden bekend was. (*Kerkelijke Geschiedenis*, Bk.I, hoofdst. iv).

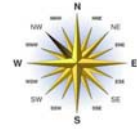
Justin Martyr (100 - 163 ? n.Chr.), kerk-historicus en filosoof, die tegenover Keizer Hadrianus het Christendom verdedigde, gaf zich veel moeite aan te tonen dat het identiek was aan het heidendom:

"Door te verklaren dat het Woord (*Logos*), de eerstgeborene van God, onze Meester Jezus Christus, is geboren uit een maagd zonder enige menselijke vermenging, is gekruisigd en dood is en naderhand is herrezen en naar de hemel opgestegen, zeggen wij niet meer dan wat U zegt van hen die U de zonen van Jupiter noemt. . . Wat betreft het bezwaar dat onze Jezus werd gekruisigd, zeg ik dat lijden algemeen voorkwam bij alle hiervoor genoemde zonen van Jupiter, alleen stierven zij een ander soort dood. . . Wat betreft het genezen van de gebrekkigen en de verlamden en degenen die kreupel waren vanaf de geboorte, dat is weinig meer dan wat U zegt van Uw Aesculapius." - *Apologia*, I, hoofdst.xxi, xxii

Ammonius Saccas, de grote Alexandrijnse leermeester en zoon van christelijke ouders, die ongeveer anderhalve eeuw voor Augustinus leefde zei:

"Het Christendom en het Heidendom, mits goed begrepen, verschillen niet op essentiële punten, maar hadden een gemeenschappelijke oorsprong en zijn in feite een en dezelfde zaak."

De volgende aanhaling betreft de controverse tussen H.P.Blavatsky en de Abbé Roca, en

Theosofie de archaische wijsheid,
het pad van het zoeken, niet van geloven.

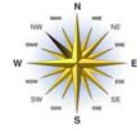
werd in April 1888 gepubliceerd in het Franse tijdschrift *Le Lotus*:

"Jezus Christus, dat wil zeggen de Mens-God van de Christenen, een copie van de Avatâra's van alle landen, zowel van de Hindoese Krishna als de Egyptische Horus, was voor mij nooit een historisch persoon. Hij is een vergoddelijkte personificatie van het verheerlijkte voorbeeld van de grote Hiërofanten van de Tempels en zijn geschiedenis, zoals deze in het Nieuwe Testament wordt verteld, is een allegorie die stellig diepe esoterische waarheden bevat, maar een allegorie . . . De legende waarover ik spreek is gebaseerd. . . op het bestaan van een personage Jehoshu genaamd (waaruit de naam 'Jezus' is voortgekomen) die ongeveer 120 jaar voor de moderne jaartelling in Lud of Lydda werd geboren.... Als we het getuigenis van de 'Evangelisten', d.w.z. onbekende mannen wier identiteit nooit is vastgesteld en dat van de *Kerkvaders*, belanghebbende fanatici, terzijde stellen, kunnen we zeggen dat alle eeuwenlange, wanhopige onderzoekingen ten spijt, noch de geschiedenis, noch profane overlevering, noch officiële documenten, noch de tijdgenoten van het zogenaamde drama, een enkel serieus bewijs hebben kunnen leveren voor het historisch en werkelijk bestaan, niet alleen van de Mens-God, maar zelfs niet van hem, die Jezus van Nazareth werd genoemd, van het jaar 1 tot het jaar 33. Alles is duisternis en stilte.

Philo Judaeus, die werd geboren voor de christelijke jaartelling. . . maakte verschillende reizen naar Jeruzalem. Hij ging daarheen om de geschiedenis te schrijven van de religieuze sekten uit zijn tijd in Palestina. Geen schrijver is nauwgezet in zijn beschrijvingen, en meer op zijn hoede niets te vergeten; geen gemeente, geen broederschap, zelfs niet de meest onbetekenende ontging hem. Waarom spreekt hij dan niet over de Nazareners? Waarom maakt hij niet de geringste toespeling op de apostelen, op de goddelijke Galileeër, op de Kruisiging? Het antwoord is gemakkelijk. Omdat de biografie van Jezus werd opgesteld na de eerste eeuw en niemand in Jeruzalem iets meer wist dan Philo zelf."

Deze passages, die slechts enkele proeven zijn uit wat zou kunnen worden aangevoerd, tonen aan dat het Christendom werd gezien als de voortzetting van een eeuwenoude leer waarin, wat de uiterlijke vorm betreft, veranderingen zijn aangebracht die noodzakelijk werden door de veranderende tijden. De geschiedenis van het Christendom bewijst dat het is geïnspireerd door een enorme kracht, een alles overwinnende vitaliteit, die het in staat stelde zich door de eeuwen heen te handhaven en zo'n groot deel van de wereld te beheersen. En toch kunnen we, als we naar de oorsprong zoeken, niets anders vinden dan een uiterst magere bewijsgrond. De historiciteit van Jezus is zeer twijfelachtig; zijn zending, zoals die in de Evangeliën is weergegeven, is beperkt tot enkele maanden en wordt door heidense geschiedschrijvers genegeerd. Het Christendom was een herleving van de Wijsheid-Godsdienst, dat zijn ontstaan te danken heeft aan een grote Boodschapper van de Loge, die uit de herinnering is verdwenen. De figuur uit de Evangeliën is fictief; de Evangeliën werden geschreven lang na de tijd waarop zij betrekking zouden hebben en te oordelen naar zijn Brieven schijnen ze Paulus geheel onbekend te zijn.

Er bestaat een Joods verhaal over een zekere Syriër, genaamd Jeshua of Jehoshua ben Panthera, die leefde onder de regering van de Joodse koning Alexander Jannaeus ongeveer een eeuw voor Christus; sommigen menen dat de naam Jezus daaraan is ontleend. Van deze man zijn de leringen afkomstig van twee sekten van Joodse christenen, die voor de christelijke jaartelling leefden, de Ebionieten en de Nazareners. Zij vertegenwoordigen de zuiverste vorm van het Christendom, en onderwezen dat Christus in alle mensen is, en de leringen van de Aeonen of Goddelijke Emanaties, die tonen dat de mens zelf afstamt van de hoogste godheden. Dat was ook de leer van de christelijke Gnostici en van de Neo-Platonisten.

Theosofie de archaïsche wijsheid,
het pad van het zoeken, niet van geloven.

Het Christendom was blijkbaar oorspronkelijk een vorm van de Wijsheid-Godsdienst en onderwees dat de mens in essentie een goddelijk wezen is, en dat Christus eenvoudig de Goddelijke Geest in de mens was; dat de mens zijn eigen redding moest bewerkstelligen door het besef van zijn eigen goddelijkheid en door daarop een beroep te doen. Later werd deze verheven en oude waarheid vervormd tot het geloof in een persoonlijk God, los van de mens en de natuur en tot de leer van het plaatsvervangend lijden. Maar dit proces van verandering verliep geleidelijk.

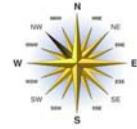
Vroege vormen van het Christendom.

Het centrum van de beschaving in het christelijke tijdperk was het gebied van de Middellandse Zee, het toneel van een wonderlijk mengelmoe van met elkaar wedijverende geloofsvormen, onder de algemene heerschappij van het Romeinse Keizerrijk. Er bestonden verscheidene centra waar de oude mysteriën werden bewaard, onderwezen en in praktijk gebracht: Alexandrië, Antiochië en andere plaatsen in Klein-Azië en deze onderhielden verbindingen met India en Perzië. We zien dat het vroege Christendom de leringen van deze scholen aanhing en het zijn deze vormen van het Christendom die men als ketterij is gaan beschouwen vanwege hun bezoedeling door heidense bronnen, waarmee de zaak precies wordt omgedraaid. Zij vertegenwoordigden juist het ware Christendom en het latere Christendom was daar een zeer besnoeiwe weergave van. Onze aandacht is zo nadrukkelijk gericht op die bepaalde fase van onze godsdienst die tenslotte overleefde, dat we de vele andere vormen die eeuwenlang met elkaar wedijverden hebben genegeerd, met als gevolg dat we zijn bezweken voor het voortschrijdende materialisme van die tijd.

Marcion, die ongeveer van 86 tot 165 n.Chr. leefde, stichtte de kerken van de Marcionieten die tot de vijfde eeuw bleven bestaan. Hij trachtte het Christendom te zuiveren van bedervende invloeden. Hij was het oneens met de verhalen omtrent Christus in de Evangelieën en zei dat die verhalen 'verzinnelijke' voorstellingen van metafysische allegorieën en ontandingen van een waarachtig geestelijk idee zijn. Hij beschuldigde de kerkvaders ervan dat zij hun leer aanpasten aan het bevattingsvermogen van hun toehoorders - "blinde dingen voor de blinden overeenkomstig hun blindheid; voor de dommen overeenkomstig hun domheid."

Het Manicheïsme was een geduchte concurrent voor de Kerk. Bijna alle Romeinse Keizers trachtten het te onderdrukken, terwijl Pausen er de banvloek over uitspraken. Toch bleef het wel ongeveer duizend jaar zijn invloed uitoefenen, die zelfs tot in de dertiende eeuw merkbaar was bij de Albigenzen in Zuid-Frankrijk, die verschillende van zijn leringen aanhingen. Zijn stichter Mani, was van Iraanse afkomst en werd in Babylonië geboren. In het jaar 242 n.Chr. riep hij zichzelf uit tot boodschapper van een nieuwe godsdienst, zond apostelen uit en stichtte gemeenten in geheel Klein-Azië. Over hen schrijft Dr. G. de Purucker in *The Esoteric Tradition*, blz. 1101:

"De Manicheïsten die een genootschap vormden van zeer mystieke en in sommige opzichten zelfs esoterische denkers, en wijd verspreid waren over het Romeinse Rijk zowel als het Midden Oosten en die bepaalde denkbeelden koesterden, die hen verbonden met de meer mystieke ideeën van het primitieve Christendom, zeiden dat de Goddelijke Zon de bron was van de individuele Christus-Geest in de mens, die een straal is van de Kosmische Christos. De christelijke kerkvaders Theodoretus en Cyrillus van Jeruzalem bevestigen dit feit van het Manicheïstische geloof; en Paus Leo, de 'Grote' genaamd, uit de vijfde eeuw,

Theosofie de archaische wijsheid,
het pad van het zoeken, niet van geloven.

verklaarde in zijn Rede No.LV over de Epifanie, dat de Manicheïsten de Christos der mensen in de lichtende substantie van de Onzichtbare Zon plaatsten - met andere woorden, in zijn goddelijke, bezielende energie. Zulke belangrijke ideeën . . . waren in die tijd van de oorspronkelijke vorming van het christelijk geloof en het kerkelijk stelsel wijd verspreid in de wereld."

Clemens Alexandrinus, kerkelijk schrijver, werd ongeveer in het midden van de tweede eeuw n.Chr. vermoedelijk in Athene geboren. Hij maakte grote reizen door Italië, Palestina, Egypte en Syrië en nam later in Alexandrië van Pantanaenus de leiding van de zogenaamde catechetenschool over. Hij streefde ernaar het Christendom te verrijken "met de diepe spiritualiteit van het Platonisme" en "stond een Christendom voor gegrond op het vrije onderzoek," en niet op geloof alleen. In zijn 'Vermaning aan de Heidenen' zegt hij: ". . . de mens, die een wezen is samengesteld uit lichaam en ziel, een heelal in het klein" wat een typisch theosofische leer is, hier uitgesproken door een heilig verklaarde van de christelijke kerk.

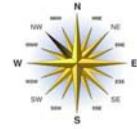
Clemens werd opgevolgd door Origenes, die in het jaar 185 n.Chr. werd geboren en de grootste christelijke woordvoerder kan worden genoemd van de vroege theologische school. Hij had een leerling, Celsus genaamd, die hij de raad gaf zich aan de Griekse wijsbegeerte te wijden als een voorbereidende studie tot de christelijke filosofie. Celsus schreef zijn boek, het *Waarachtig Bewijs* tussen de jaren 177 en 200. Wat wij daarvan en van de schrijver weten, danken we aan een boek van Origenes, *Contra Celsum*, dat een verweer daartegen is. Volgens Celsus is het Christendom van oosterse oorsprong, zijn zijn ethische leringen niet nieuw en zijn vele van zijn ceremonieën gelijk aan die van de heidense godsdiensten. Hij vraagt zich af waarom de ene God, die zowel christenen als heidenen erkennen, niet kan worden vereerd onder verschillende namen, zoals Zeus, Serapis enz. Waarom zou Jehovah de enige naam moeten zijn waaraan de Godheid kan worden herkend? Waarom kwam Jezus zo laat om de mensheid te redden?

In het hierboven al genoemde boek *Contra Celsum* schrijft Origenes:

"In Egypte hebben de filosofen een zeer nobele en geheime wijsheid omtrent de aard van het Goddelijke, welke wijsheid aan het volk alleen wordt onthuld onder het kleed van allegorieën en fabels.... Alle oosterse volkeren, de Perzen, de Indiërs, de Syriërs - verbergen geheime mysteriën onder het kleed van religieuze fabels en allegorieën; de waarlijk wijzen (de ingewijden) van alle volkeren begrijpen de betekenis daarvan; maar de niet onderwezen menigte ziet alleen de symbolen en het kleed dat bedekt."

Origenes was Neo-Platonist en hij zowel als Plotinus werden opgeleid in de school van Ammonius Saccas.

Zijn optreden betekent een verdere stap in de ontwikkeling van het Christendom van zijn vrijzinnige en verheven oorsprong naar zijn bekrompen en dogmatisch kerkelijke vorm. Toch hing hij vele leringen aan die sindsdien als ketters zijn veroordeeld, zoals de gedachte dat alle zielen een wezenlijke eenheid met God vormen en niet alleen de ziel van Jezus. Voorts dat het zichtbare heelal de manifestatie is van een hogere geestelijke oorzakelijke wereld. Evenals Paulus kende hij de leer van de hiërarchieën van goddelijke wezens tussen God en de Mens ('tronen, heerschappijen, overheden, machten' enz.) Het heelal had een begin en moest dus ook een einde hebben; maar het zal worden opgevolgd door andere heelallen, zijn kinderen, wat een zuiver theosofische leer is.

Theosofie de archaïsche wijsheid,
het pad van het zoeken, niet van geloven.

De Gnostici van de eerste drie eeuwen onderwezen de *Gnosis* of Goddelijke Kennis. Tot hen behoorden o.a. Valentinus, Basilides, Marcion en Simon Magus. Hun leringen vertegenwoordigen een stadium in het Christendom, toen het nog leringen bevatte over de aard van het heelal en de mens, maar toen de godsdienst gemeengoed werd, werden deze leringen als kettters veroordeeld. Hoewel erkend wordt dat er al voor het begin van onze jaartelling gnostische gemeenten bestonden, is het gebruikelijk de gnostiek een christelijke ketterij te noemen. Het vinden van een groot aantal christelijk-gnostische geschriften in 1945 - 6 in Nag-Hammadi, Egypte, brengt hierin mogelijk verandering, omdat zij schijnen te bewijzen dat de christelijke gnostiek al een hoge graad van wasdom had bereikt in het eerste kwart van de tweede eeuw. Reeds in 1959 werd een van de gevonden handschriften, het 'Evangelie van Thomas' gepubliceerd. Volgens de Fransman Philippe de Saurez, zou de boodschap van het Evangelie van Thomas van oudere datum zijn dan de andere Evangelieën en zelfs als bron hebben gediend voor Johannes, Mattheus, Marcus en Lucas. De volledige publikatie van de vondsten in Nag-Hammadi zou eind 1977 voltooid zijn.

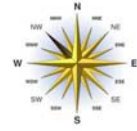
De voornaamste leringen van de Gnostici kunnen als volgt worden samengevat:

1. De tegenstelling tussen geest en stof.
2. De allegorische interpretatie van de verhalen uit het Oude Testament.
3. De meest verheven God was niet de God die de wereld schiep; de wereld werd geschapen door een lagere Aeon, Demiurgis genaamd.
4. Jezus was niet de zoon van Jozef en Maria; maar was neergedaald uit den hogen; was in feite de hoogste van de Aeonen, die rechtstreeks voortkwam uit het Goddelijke; hij was de Verlosser, niet alleen van de mens maar ook van de wereld en verscheen om de oorspronkelijke oude Gnosis in ere te herstellen.
5. Geloof in Karma en Reïncarnatie.

Dat er in het algemeen zo weinig bekend is over deze dingen is eenvoudig een gevolg van het feit dat de veroordeling door de kerken verhinderde dat men ze bestudeerde. Zijn we ons er eenmaal van bewust dat dergelijke informatie beschikbaar is, dan kunnen we ons er gemakkelijk van overtuigen dat er voldoende materiaal is dat als bewijs kan dienen. Ons doel is aan te tonen dat het Christendom dat van edeler oorsprong was, in een zeer gewijzigde en verarmde vorm tot ons is gekomen.

Ontplooiing van het Christendom.

De geschiedenis van de eerste christenen zoals die tot ons kwam via kroniekschrijvers uit de Romeinse wereld van die dagen is de lezer in het algemeen meer vertrouwd. Eerst zien we een soort communistische sekte, die in haar gedrag hoge idealen in praktijk brengt. Naarmate deze in omvang toeneemt moet ze worden georganiseerd en wordt ze in orden onderverdeeld, wat we kunnen zien als het begin van een kerkelijke hiërarchie. De keizerlijke autoriteiten waren verdraagzaam of onverschillig ten opzichte van het godsdienstig geloof, maar uitermate jaloers op elke organisatie die een bedreiging zou kunnen vormen voor de keizerlijke macht. Keizer Trajanus (53 ? - 117 n.Chr.) stond om die reden zelfs niet toe dat een burgerlijke brandweer werd gevormd, hoewel hij toch een man was met ruime sympathieën.

Theosofie de archaische wijsheid,
het pad van het zoeken, niet van geloven.

Dat de christenen in conflict geraakten met de gevestigde macht had de volgende redenen. Zij weigerden tot het gewone leven van de gemeenschap toe te treden, om te offeren, aan de gebruikelijke ceremonieën deel te nemen en als soldaat te dienen, waardoor zij zich min of meer als een gevaarlijke sekte afzonderden en zich aan vervolgingen blootstelden. Zoals we weten werden ze door de vervolgingen juist sterker, totdat tenslotte de wereldlijke machthebbers zich gedrongen voelden met de kerkelijke autoriteiten tot een vergelijk te komen - Clovis in het westen, de Romeinse keizers verder oostelijk. Twee grote groepen, de Arthanasianen en de Arianen bezetten de arena eeuwenlang, terwijl verschillende keizers de ene of de andere zaak aanhingen, totdat tenslotte de Athanasiaanse leer ging overheersen in het westen en de Ariaanse in het oosten.

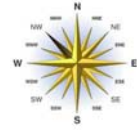
Het Christendom werd door de noordelijke veroveraars van Rome aanvaard en werd, met enige wijzigingen, de godsdienst van noordelijk Europa. De kerkleraar Athanasius, die de 'vader der orthodoxie' wordt genoemd, heeft zijn leer vastgelegd in *De Incarnationeverbi*. In het kort gezegd was zijn leer dat de Logos (Zoon) één is in wezen met de Vader. Zijn tegenstander Arius leerde dat alleen God ongeschapen is en de oorzaak van alles. De Zoon is door hem geschapen en is, hoewel op hem gelijkend, niet één in wezen met hem. Wij behoeven de geschiedenis niet door de eeuwen heen te volgen: de lange en bittere strijd van de Reformatie, toen beide partijen hun geloof zeer ernstig opvatten en de tijdelijke macht zich niet onderscheidde van de geestelijke, is bekend genoeg. Aan de ene kant beroept men zich op het gezag dat in rechte lijn zou zijn overgedragen door de apostelen, de andere zijde baseert zich op de Bijbel. De geest van het Romeinse despotische keizerrijk leeft nog en strijdt om de macht met de vrijheid van denken. Maar het geschil heeft aan kracht ingeboet, daar de mensheid haar inspiratie zoekt aan de eeuwige bron - de goddelijke vonk in het menselijk hart.

Valentinus was de meest beroemde christelijke leraar van de tweede eeuw en was de leermeester van de kerkvaders Origenes en Clemens. Volgens de Christen-Apologeten heeft hij getracht Griekse, Neo-Griekse, Joodse en Christelijke elementen samen te smeden waarbij hij een bewonderenswaardige knapheid en oorspronkelijkheid aan den dag legde. Maar een vergelijking van zijn leringen met die uit andere stelsels, toont onmiddellijk dat het leringen van de Oude Wijsheid waren, die hij moet hebben ontleend aan de toen bestaande esoterische scholen in Egypte en andere delen van de wereld om de Middellandse zee. Zijn school, de Valentiniaanse, was lange tijd zeer invloedrijk en wijdverspreid, met belangrijke vertakkingen in Italië en Klein-Azië en verscheidene kleinere. Zijn invloed op het latere denken was heel groot. Hij beweerde dat de apostelen niet openlijk alles hadden uitgegeven wat zij wisten, maar dat ze esoterische leringen bezaten.

Hij leerde dat de Eerste Oorzaak, die hij *Bythos* (de Diepte) noemde zich manifesteerde als *Pleroma* (Volheid) wat het totaal van het geopenbaarde heelal is. Hij onderwees ook de leer van de goddelijke hiërarchieën, volgens welke de verheven Godheid uit zichzelf opeenvolgende orden van goddelijke wezens emaneert, waaraan soms namen worden gegeven als Aartsengelen, Engelen, Overheden, Machten enz., tot we bij de mens zelf aankomen, die dus rechtstreeks afstamt van de Opperste Godheid en die daarom in zich alle goddelijke vermogens bevat, die grotendeels latent zijn, maar tot waakzaamheid kunnen worden gebracht. De wereld waarin wij leven was niet geschapen door de Opperste Godheid, maar door enkele van de lagere Emanaties en dit verklaart haar onvolkomenheden, die vaak zo moeilijk te verzoenen zijn met ons geloof in goddelijke wijsheid. Hij geeft de ware leer wat betreft de betekenis van Christus als de goddelijke incarnatie in elke mens, en van de verlossing als het zich weer bewust worden door de mens

www.theosofie - noordwest.nl

**Theosofie de archaïsche wijsheid,
het pad van het zoeken, niet van geloven.**

van de kennis omtrent zijn eigen essentiële goddelijkheid.

Dit geeft enigszins een idee wat het Christendom in werkelijkheid is en dat men eens wist wat het was. Maar toen het Christendom hoofdzakelijk een politieke factor werd en men het nodig achtte het aan te passen aan de behoeften van zoveel verschillende volkeren, de Romeinen, de Grieken, de Aziaten, de Teutonen, heeft de noodzaak van uniformiteit en van een gevestigde kerk met vaste leringen, tot gevolg gehad dat de mooiere leringen werden afgeschaft.

Theosofie & Christendom blz. 13 - 27

© 1990 Theosophical University Press Agency
Daal en Bergselaan 68, 2565 AG Den Haag